

1. ТИХИЙ ЛИПНЕВИЙ РАНОК

Відчувши біль від укусу, він роздратовано лягнув себе по щоці.

Коли забрав руку й поглянув на неї, то задоволено посміхнувся — просто в центрі долоні розпливлася кривава пляма. Бач, присмоктався. І досмоктався... Цікаво, скільки живуть комарі: день, два, місяць чи поки людина не приб'є, урвавши приємний процес смоктання крові...

Насправді Гришу Коцюбу зовсім не цікавила тривалість комариного життя. Він навіть устиг звикнути до постійного комариного писку над вухом і покусаних рук і щік. До таких дрібних неприємностей звикає кожен рибалка, а Коцюба їздив на рибу вже більш як тридцять років.

Спершу робив це для свого задоволення, навіть передплачував радянський журнал «Риболов-спортсмен». Потім, коли з грошима і харчами стало поганенько, почав потроху продавати вилов. Особливо добре брали карасів, лящів, шук і сомів відпочивальники на базах, яких уздовж берега Десни стільки, що плюнути ніде. Щоправда, це було колись, тепер багато баз позакривалося. Кажуть, до кращих часів.

Тільки Коцюба в кращі часи не вірив.

Звичайний сільський п'ятдесятирічний дядько, дві доньки якого одна за одною втекли до Чернігова

відразу після школи не так від бажання вчитися, як трохи далі від обов'язку поратися на городі, твердо знав одне: ніхто, крім нього самого, кращого життя йому не влаштує. Жоден Майдан, жодна революція. Хоча регулярно переглядав новини, матюкався, завжди ходив на вибори й голосував за того, за кого скажуть по телебаченню. Бо йому справді було байдуже, хто там сидить у кабінетах. Від зміни задниць у кріслах у нього, Коцюби, багато грошей не стане. Риба сама на пательню не стрибатиме. Город сам не скопається.

Тому колишній рибалка-спортсмен скоро второпав: на гачок рибка не завжди однаково клює, спінінгом так само багато не наловиш. Відповідно — багато не продаси й нічого не заробиш. Через те Гриша зайнявся тим, що останнім часом робили всі, кому тільки не ліньки.

Збирався рано, зі сходом сонця, сідав на свого клеєного-переклеєного гумового човна й вирушав уже не на риболовлю, а на справжнє полювання. Полював Коцюба на сітки й «екрани», поставлені з вечора іншими такими ж розумними риболовами. Витрушував із них рибу й ніс її на продаж.

За це могли натовкти пику. Або зробити простіше — пробити човен просто тут, на воді, і пливи собі спокійно далі. Нехай падлюка, що до чужого волохату лапу простягнула, сама вибовтується. Звісно, коли хтось реально тонути почне, його врятують. Але коли витягнуть на берег, точно морду наб'ють. Тільки Гриша Коцюба п'ятдесят років тому на Десні народився, із чотирнадцяти літ почав серйозно обстежувати цю хитру річку, і тепер навряд чи хто знає тутешні місця краще за нього.

Є, певна річ, такі самі, як він, аборигени. Якщо вже вони десь сітку поставлять, то точно в такому місці, де ніхто не знайде. І тільки там, де риба точно водиться. Вони нікому ніколи своїх рибних місць не здадуть.

Коцюба всіх знав, усі знали Коцюбу, і між мужиками побутувала негласна домовленість: один в одного не красти. Вони навіть обмовлялися при зустрічі, хто де наміряється незабаром ловити. Це не зайве. Ніхто зі своїх точно не поткнеться, а це означало — усі знайдені сітки можуть бути тільки чужими.

А їх і почистити не гріх.

Чужі тут не ходять.

Коцюба достеменно знав, що ніхто з його односельців і рибалок із довколишніх сіл найближчим часом не має наміру ловити на Тихому Затоні. Риби тут повно, тільки місце погане. Про нього тутешні діди та баби давно різні казки вигадали, навіть колись учені приїздили. Казали — зачаровану зону досліджувати хочуть. Тиждень повертілися, самогонки попили й ні з чим поїхали. Не бачили ані русалки, ані водяника, ані різних воскреслих потопельників, коротше — жодної нечисті. Ще люди з газет тими місцями часто цікавляться, пишуть різну хрінотінь. Хоча Гриша газет не читає, інтернету також — йому тільки переказують прочитане й почуте жінчині подруги.

Теж іще — ляпалки. Зберуться і пліткують — ля-ля-ля та ля-ля-ля. До такого добазікаються, аж на голову не налазять.

Щоправда, останнім часом місцеві перестали на Тихий Затон їздити. Краєм вуха чув Коцюба: якісь нечисті справи там діються. Розбурхали якесь лихо, що довго спало на самому дні, глибоко під темною водою, і лихо це вже кількох людей до себе потягнуло. Знаходять тіла днів через два-три, далеко вниз за течією Десни. Щось ця потвора тут, на Тихому Затоні, стереже.

Гриша Коцюба в усі ці балачки не дуже вірив. Хоча й не поспішав плавати на затон — жінка заклінала, щоб туди навіть не потикався, ажень розревілася якось, корова дурна. Та цього разу поїхали вони кумовою

машиною рано в місто на базар, молоду картоплю повезли та вишні. А він довольний — ще з вечора готувався, дружині не до нього було, тому й не причепилася з безглуздими розмовами.

Розрахунок простий: якщо ніхто зі своїх на затон не намилився, отже, чужі вже там пасуться. Їм уже точно на пусті балачки наплювати.

Відігнавши набридливих комарів, Гриша нахилився, примружив очі та став уважно вдивлятися в гладеньку поверхню води. У цій заплаві завжди було тихо, течія була глибоко під водою, і де те дно — не знав ніхто. Вода тут завжди спокійна і дійсно якась темна. Руку засунеш — не видно.

Сонце поволі сходило, ставало світліше, вода блищала, і нарешті ліворуч від себе, серед густого зеленого латаття, Коцюба побачив те, за чим заплив сюди. Непомітна недосвідченому окові позначка-вішка хиталася на воді. Тичку встромити ніхто не додумався, та й не було путнього нічого. Дна в затоні ніхто ніколи не міряв, але обізнані люди можуть сказати: від самого берега воно стрімко уривається, і далі краще не ризикувати. Тому спритники прив'язали до волосіні звичайний поплавець, тільки не синій чи червоний, а прозорий, зроблений зі звичайної пів літрової пластикової пляшки з-під мінералки. Її обрізали максимально, як змогли, проколупали шилом дірочку, через дірочку протягли волосінь, а волосінь припнули до «екрана».

У тому, що він знайшов саме «екран», Коцюба не мав жодних сумнівів.

Ця снасть краща за звичайну сітку. Сплетена з міцної волосіні, має півтора метра в довжину й може опускати на достатню глибину. Звичайно, дно затону не вимірюється, але до країв прилаштовуються грузильця — й ось вам пастка на рибу. Заплутається вона у волосіні, розірвати снасть не так просто, ще більше обмотати

можна. Тут головне — не перетримати, бо риба швидко задихається і дохне. Половина риби, спійманої за допомогою такого «екрана», відразу викидається. Тому і вважається це чистісіньким браконьєрством.

Коцюба взяв із дна човна спінінг, підгріб веслом трошки ближче, закинув блешню так, аби гачок зачепив під водою верхній край пастки. Почав змотувати катушку, волосінь натягнулася. Посмикав — е-е-е! Зловилася рибка, велика й маленька...

Треба поспішати. Видно, ставили «екран» грамотні люди. Не кожен чужак зможе на заплаву виплисти, тут треба прохід знати. А ставили вони пастку, швидше за все, учора після заходу сонця. Якщо так, то планують раненько забирати. Хочеться, аби менше дохлої риби до того часу набралось.

Коцюба обережно потягнув волосінь на себе, підтягуючись разом із човном ближче до латаття.

Човен гойднувся.

Не звертаючи на це уваги, рибалка підтягнувся ще трохи. Тепер до вішки можна дістати рукою. Тільки блешню відчепити треба.

Човен знову гойднувся.

Цього разу — дужче.

Так, ніби знизу його щось штовхало.

Наче велика риба плаває десь поруч і чиркає дно човна своєю спиною.

Коли човен гойднувся втретє, Коцюба завмер. Тепер до нього дійшло — це йому не здалося і не він сам розгойдує його. Глипнув на воду, але нічого не побачив. Вона, як завжди, у заплаві була тихою і темною, аж до чорноти. Тільки хлюпнуло щось глухо — і знову тиша. Либонь, дзижчання комарів дратує вуха.

Гумового дна човна знову щось торкнулося. Цього разу Гриша добряче відчув: внизу, під водою, щось є. І це загадкове «щось» плаває колами довкола його човна.

Враз пригадалися всі чутки, плітки та дурні бабські розмови. Тільки вони вже не видавалися чоловікові зовсім пустими й безглуздими. Смикнувши спінінг, спробував відчепити гачок, але той застряг міцно. Під човном знову щось пропливало, і Коцюба, ковзнувши рукою в кишеню брезентової штормівки, витягнув складаного ножа. Мить — і гостре лезо перетнуло волосінь. Бог із нею, із блешнею.

Стиснувши весла в руках, рибалка відчайдушно взявся гребти до берега. Через латаття не пробитися, заплутаєшся, тому він спрямував човна в обхід, до найкрутішого краю рятівної твердої землі. Гриша не хотів ззнаватися собі в тому, що йому страшно.

Але йому таки стало страшно.

Щось знову чиркнуло дно човна, і чоловік буквально сідницями відчув — це «щось» достатньо велике. А голвне — навряд чи схоже на рибу. Ось коли жах охопив його остаточно. Він почав відчайдушно працювати руками, вигрібаючи до берега з останніх сил.

Човна щось сильно штовхнуло знизу.

Досить було одного такого поштовху, аби перекинутися, і Коцюба опинився у воді. Важкі гумові чоботи та штормівка відразу потягнули вниз. Гриша спробував скинути верхній одяг, одночасно борсаючись, бризкаючи довкола себе й молотячи руками. Волати не міг — дух перехопило. Він тільки розкривав рота, як щойно спіймана рибина.

Щось схопило його знизу за ноги й потягло на дно. Щось сильне і справді не схоже на рибу. Його тримали руки, людські руки... а може, уже давно не людські.

Вони були холодні, бридкі й чіпкі.

Останнє, що відчув Коцюба, занурившись у воду з головою — це міцні слизькі пальці на своїй шиї. А потім в очах стало темно, бо темна вода поглинула його.

Назавжди.

2. Особливості національного відпочинку

Після небувалої навіть для серпня спеки, потрапити в офіс, де тихо гуде кондиціонер, хто завгодно вважатиме за щастя.

— Знаєте щось про перспективи розвитку туризму в Україні?

Мельник мовчки похитав головою. Дивний якийсь чоловік. Запросив на розмову, хоче запропонувати роботу, а сам замість предметної бесіди розвалився на м'якому шкіряному фотелі й верзе про якийсь туризм, до перспективи розвитку, якого він, Віталій Мельник, ставиться зі злочинною байдужістю. Мабуть, це дуже важливо — розвивати туризм в Україні. Тільки колишній офіцер колишньої вже міліції, колишній опер Деснянського райвідділу міста Чернігова від цього далекий.

Він не був у списку кращих оперів. Не хапав зірок із неба. На ньому так само як на інших, висіла хрінова гора «глухарів». Він міг заплющити очі на якісь дрібні грішки своїх підопічних, поступово вербуючи їх у стукачі. Користі від більшості завербованих не було зовсім. Навпаки — геморою чимало. Попадеться наркоша на банальній квартирній крадіжці, відразу заявляє: працюю, мовляв, із громадянином капітаном Мельником

Віталієм Вадимовичем, даю цінну інформацію, мене ніз-зя в камеру. Зітхаючи й матюкаючись, Мельник відмазував свого «позаштатного співробітника», розпивав, із ким треба, кілька пляшок, відписував справу і стоїчно вислуховував скарги на себе від терпил. А у своїй особі — на всю українську міліцію, яка працювати не вміє і не хоче.

Так усі робили. Так усі працювали. Так усі жили. Тільки відгудів Майдан, прийшла нова влада й помінявся міліційний міністр, відразу почалася боротьба за чистоту рядів і виявлення «перевертнів у погонах». Місцеве начальство могло полетіти все вкупі — дуже багато чого за ними водиться, у тому числі — незаконні затримання й навіть арешти громадських активістів. Віталій міг точно назвати прізвиська тих своїх безпосередніх начальників, хто дав «добро» на підкидання їм наркоти та стволів. Він до цього причетний не був, та й від нього не вимагали брати участь у політичних іграх. Надійніші люди були для таких випадків у чернігівській міліції.

Тобто, тепер уже в поліції. Хоча один хрін, від зміни назви суть не міняється. Молоденькі патрульні гасають на нових машинах, а вбивства розкривати вже нема кому. Спершу Мельник думав — ось тепер нарешті полетить пузате начальство, розшук знову стане підрозділом, який ловить вбивць, бандитів і гвалтівників, а не структурою, яку використовують для зведення порохунків. Тільки все пішло не так.

Коли начальство реальною загрозою для себе відчуло, то вирішило, аби у своїх кріслах утриматися, відігратися на підлеглих. Знайти грішних правоохоронців серед оперативного складу й кинути їх в апарат чистки рядів. Мовляв, своїми силами порядки наводимо у своїй парадії.

Мельник вилетів з органів під цю кампанію одним із перших. Скарг на нього дуже багато, відсоток розкриття стабільно невисокий, знову ж таки, «глухарів» повно. А скільки справ безпідставно списано? А скількох потенційних злочинців він відмазував? Одним словом, викликали Віталія в кабінет і сказали: або ти сам підеш, за власним бажанням, і тебе звільняють тихо, або ж буде показове звільнення. Тоді гірше буде. Дідько смикнув Мельника здійснити галас. Результат — вилетів із тріском, навіть у різних статтях і випусках новин, не лише локальних, його прізвище та прізвища ще кількох норавливих колишніх оперів згадали незлим тихим. Таких терпіли в міліції, а в поліції їм не місце.

Нічого, обійшлося. Спершу запросили охороняти автостоянку, потім — приватне підприємство, тоді — базар. Та ніде колишній опер довго не протримався. Не виганяли — сам ішов. Бо не звик, не в його натурі сидіти добу через три на кріслі, пити чай і переглядати різну муру на телику, час від часу, не пускаючи когось на ввірену йому територію і, пропускаючи після того, як йому перетелефонують із кабінету.

Але, хоч і не міг він приборкати свою натуру, грошей від цього більше не ставало. Тому, коли йому подзвонив знайомий і сказав, що один багатий дядько хоче взяти на роботу колишніх ментів, чоловіків віком тридцять-тридцять п'ять років із досвідом оперативної роботи не менше семи-десяти років, він стенив плечима й зателефонував за номером, продиктованим приятелем.

Тепер він сидить в офісі Павла Павловича Заруби та слухає лекцію про проблеми розвитку туристичного бізнесу в Україні. Поки що — зовсім йому не цікаву.

А Заруба торочить — наче солов'єм заливається.

— Розумієте, наші люди мало того, що не знають рідного краю. Бог із ним, із краєзнавством. Інша річ, що вони перестали серед наших красот відпочивати

та, відповідно, перестали вкладати гроші в економіку своєї держави. Розумієте мене?

Мельник знову обмежився кивком.

— Візьміть нашу Чернігівщину. Розробити тут маршрут, збудувати інфраструктуру, не пошкодувати грошей на рекламу — і можна підіймати гроші, які буквально валяються під ногами. Це в мене, звісно, у планах є, але найреальніша перспектива — не стільки туризм, скільки відпочинок. А коли з відпочинком вирішимо, і сюди, на береги Десни, почнуть приїздити спершу з регіону, потім — із Києва, пізніше — зі Західної України, і нарешті — з Європи, куди ми тепер швидко йдемо, можна подумати та про те, чим відпочивальників розважити. Тут я знову порушу питання про створення туристичного маршруту й повірте — знайду інвестора. Люди приїдуть на Десну купатися і засмагати, а ми їм тут екскурсію до стародавнього Батурина, гетьманської столиці. Чи, скажімо, Ніжина — там хто тільки не вчився в місцевій гімназії вищих наук. А наш Новгород-Сіверський — це ж узагалі перлина, я вам скажу. Ви там були?

— Був. Виїздили на затримання, років п'ять тому, ще до війни...

— Дивно, правда? — втрутився Заруба.

— Ви про що?

— До війни. Так раніше казали тільки в кіно. Але така реальність, — він зітхнув. — Так, про Новгород. Кого затримали?

— Один тип хотів через кордон драпонути, у Росію пірнути й там залягти.

— Що за тип?

— Якщо вам цікаво — душогуб. Пограбування з убивством.

— Ну, то таке... Ви ж там у справах були, не відпочивали...

— Там особливо нема де. Генделики — суцільні гадючники.

— О! — Заруба підніс пальця до стелі. — Бачите — інфраструктури нема. Але я вам морочу голову, так відчуваю. Тому ближче до інших справ.

— Хотілося б ближче.

— Розумію вашу нетерплячку. Тільки змушений просити вас послухати мене ще трохи. Хочу, аби суть проблеми, яку намагаюся вирішити, стала зрозумілою вам у повному обсязі. Так би мовити, всебічно і глибинно.

— Нічого, валяйте. У мене час є. Курити можна?

— Легко, — господар кабінету підсунув гостеві пачку «Кемела», запальничку й попільничку. — Отже, перш ніж заходити так далеко і брати на себе непосильний тягар, хочу почати з малого. Сам я, знаєте, народився в селі біля Десни. Деснянський хлопець, можна сказати. Дитинство моє там минуло. Правильно Довженко писав — зачарована Десна. Потім учився, із села поїхав, доросле життя, бізнес, за кордон, усе закрутилося, ну, ви розумієте. Тепер, як пишуть у газетах різні вартові духовності, треба повертатися до початків. Ви, думаю, зрозуміли — людина я не бідна. А багаті люди всі сентиментальні. Можна, звісно, обмежитися тим, що викупити стару батьківську хату і зробити собі там щось на зразок дачі. Але я — бізнесмен, тому свої сентименти хочу поєднати з бізнесом. Ви відпочивали хоч раз на Десні?

— Давно. Коли малим був.

— На базі?

— Коли як. В основному — на базах, один раз дикунами поїхали, у наметах. Це коли я вчився і на канікули навідався.

— Рибу не ловите?

— Нема коли.

— Й у вас зовсім нема сентименту до цієї річки?

— Ні.

Мельнику здалося, ніби Заруба захлинувся, почувши його коротку відповідь. Він вочевидь хотів сказати інше, та не знав, що саме треба балакати тепер. Але господар кабінету дуже швидко перетравив ставлення колишнього мента до його дитячих вражень і знову заговорив упевненим тоном.

— Це не так важливо. А означає тільки, що ви не зрозумієте мого пориву. Та, зрештою, це така собі прелюдія до основної розмови. Отже, я проїхався берегами Десни, подивився на бази відпочинку, які там збереглися, і побачив — половина з них тупо закрилася через брак фінансування, а половина перебуває в жалюгідному стані. Це при тому, що люди й надалі вірні Десні й щороку відпочивають, платячи гроші за чотири фанерні стіни й дах над головою.

— Може, їм більше нічого не треба?

— Я сказав би не так: вони не знають, що може бути краще. Більш цивілізовано. Коли з'явиться вибір між консервами та салом і нормальною їдальнею з комплексними сніданками, обідами та вечереми, коли замість засипаного хлоркою будиночка на вулиці можна користуватися нормальним біотуалетом, а в перспективі — ватерклозетом, коли будиночки будуть нормально обладнані й у них навіть стоятимуть кондиціонери, можете мені повірити — у такого відпочинку теж з'являться свої фанати. Й із часом кількість тих, хто воліє спати у фанерному будиночку й ходити в дерев'яний смердючий нужник на вулиці, зменшиться. Старе я руйнувати не хочу. Просто запропоную альтернативу. Причому, на першому етапі планую організувати все так, аби різниця в ціні становила двадцять-тридцять доларів. У гривневному еквіваленті, ясна річ.

— Ви дуже цікаво все це розказуєте, тільки яка в усьому цьому моя роль?

— Нарешті ми підходимо до цього, Віталію... Можна просто Віталій, без по батькові?

— Запросто.

— Ви мене, до речі, теж можете називати просто Павлом.

— Дякую. Яюсь розберуся.

— Отже, я все це вам розповідав, аби підвести до конкретнішої інформації. Я став співвласником однієї бази відпочинку тут, недалеко, у сусідньому із Черніговом районі. Придбати її з усім гамузом поки що не можу. Вона відомча, вважається майном одного зі заводів, і поволі розвалюється. Як, зрештою, і сам завод. Але підприємство мені не потрібне. У нас із тамтешнім керівництвом існує офіційна угода: я починаю своїм коштом ремонт і обладнання бази, а також упорядковую пляж. Забезпечую постачання харчових продуктів в місцевий магазинчик. Його, до речі, я таки викупив, це було дуже просто. Власник узяв п'ятсот доларів і підписав потрібні документи. Цього року відпочивальники платять ще за старими цінами. Але їх їде більше, бо курс стрибнув, за кордон кусається, а до води в таку спеку тягне. До прийдешнього сезону сподіваюся навести там лад і почати відбивати свої кошти. Раніше на цій базі відпочивали за доволі мізерні гроші лише працівники підприємства, а «ліві» платили в півтора раза більше за той самий комфорт. Чи, краще сказати, за його відсутність. З наступного року всі будуть на рівних умовах. Навіть більше — рекламу зробимо в області й путівку вільно купити зможе будь-хто в спеціалізованих агенціях. Звісно, працівники підприємства матимуть певні пільги. Наприклад, їм я запропоную безплатне харчування. Словом, сподіваюся років через три відкупити цей туристичний

комплекс, і завод мені його продасть — сам утримати сучасну базу відпочинку він не зможе. А через п'ять — хочу мати кілька таких баз на різних берегах Десни. Вам подобається ідея?

— Мені подобається. Але ж я особисто із цього нічого не матиму. І навряд чи в безробітного мента вистачить грошей для відпочинку у вашому майбутньому раю.

— Як ви сказали? — Заруба навіть трохи нахилився вперед. — У раю? Знаєте, я запросив вас на розмову тому, що боюся, аби не опинитися в пеклі. Причому — у справжньому пеклі. З чортами.